

МОДЕЛ ЗА ПАРТНЬОРСКА КОМУНИКАЦИЯ СЪС СЕМЕЙСТВОТО: ПОДХОД, СЪОБРАЗЕН С КОНТЕКСТА НА РОДИТЕЛСКИЯ ОПИТ

д-р Елена Кортезова

Бургаски свободен университет

Резюме. Студията представя модел на **осъзната партньорска комуникация** между специалисти и родители в процеса на ранна подкрепа при деца с трудности в комуникативното развитие. Моделът е изграден върху културно-контекстуалната и наративната перспектива и предлага три взаимосвързани етапа: споделено наблюдение, съвместно тълкуване и подкрепящо взаимодействие. Всеки етап има когнитивна, емоционална и поведенческа функция и цели изграждането на доверие, разбиране и активна съпричастност между родител и специалист. В студията са описани основни принципи и инструменти за прилагане на модела в консултативната практика. Предложени са индикатори за оценка на процеса, които акцентират върху качествените промени в комуникацията, а не върху количествените резултати. Моделът утвърждава идеята, че ефективната подкрепа започва от уважението към родителския опит и от създаването на диалог, в който знанието се споделя, а не се налага.

Ключови думи: *осъзната партньорска комуникация; ранна подкрепа; родителски нагласи; консултиране със семейства; доверие и сътрудничество; културно-контекстуален подход; наративна перспектива; професионална етика.*

A MODEL FOR PARTNERSHIP COMMUNICATION WITH FAMILIES: A CONTEXTUAL APPROACH REFLECTING PARENTAL EXPERIENCE

Elena Kortezova, PhD

Burgas Free University

Abstract. The study presents a model of conscious, partnership-based communication between professionals and parents in the process of early support for children with communicative development difficulties. The model is grounded in a cultural-contextual and narrative perspective and includes three interrelated stages: shared observation, joint interpretation, and supportive interaction. Each stage has cognitive, emotional, and behavioral functions aimed at building trust, understanding, and active collaboration between the parent and the professional. The study outlines key principles and practical tools for applying the model in counseling practice. It also proposes process indicators that emphasize qualitative changes in communication rather than quantitative outcomes. The model affirms the idea that effective support begins with respect for parental experience and the creation of dialogue in which knowledge is shared rather than imposed.

Keywords: *collaborative communication; early support; parental attitudes; family counseling; trust and cooperation; cultural-contextual approach; narrative perspective; professional ethics.*

ВЪВЕДЕНИЕ

Комуникацията между специалисти и родители е определяща за ефективността на ранната подкрепа при затруднения в комуникативното развитие. Тя не е просто обмен на информация, а процес на **съвместно конструиране на смисъл за детето** и неговите нужди. Семействата, с които работят логопеди, психолози и педагози, демонстрират все **по-разнообразни ценностни и комуникативни модели**: от традиционни, насочени към послушание и контрол, до модерни, фокусирани върху индивидуалността и диалога. Тази хетерогенност поставя предизвикателство пред професионалното общуване – както да бъде едновременно научно обосновано и съобразено с контекста на семейството.

Практиката показва, че родителските наративи често носят съдържание за несигурност, неинформираност и социално сравнение, а професионалният език нерядко звучи оценъчно и дистанцирано. Това поражда разминаване между препоръките на експертите и действителните семейни практики.

Натрупаният опит в областта на ранната диагностика и интервенция показва, че именно **качеството на взаимодействието със семейството** е един от най-силните предиктори за ефективността на подкрепата. Когато родителят се чувства разбран и включен в процеса, вероятността от активно участие и устойчиви промени в семейната комуникация нараства значително (Dunst, 2014; Sheridan & Kim, 2015). Обратно, формализиран или оценъчен стил на общуване често води до пасивност и недоверие, дори при висока професионална компетентност на специалиста.

В последните десетилетия темата за осъзнатата и партньорска комуникация със семействата придобива все по-голямо значение. Промените в социалната структура, образователните очаквания и моделите на родителство изискват от специалистите не просто експертни знания, а **способност за диалог с различни житейски логики** – онези форми на мислене и говорене, чрез които родителите осмислят поведението и развитието на своите деца.

Настоящата студия разглежда **модел за партньорска и осъзната комуникация със семейството**, разработен на основата на изследвания върху родителските нагласи за комуникативното развитие на деца в предучилищна възраст (Кортезова, 2024). Моделът надгражда предходните проучвания, като премества фокуса от въпроса **как родителите мислят** за комуникативното развитие на детето към въпроса **как специалистите разговарят с родители за това развитие**.

Целта е да се изгради **комуникативна рамка**, която подпомага доверието и съвместното разбиране между родител и специалист. Така се поставя акцент върху партньорския диалог като основа на ранната подкрепа – диалог, който признава родителския опит като знание и търси промяна чрез съучастие, а не чрез корекция.

I. ТЕОРЕТИЧНИ ОСНОВАНИЯ НА МОДЕЛА ЗА КУЛТУРНО ЧУВСТВИТЕЛНА КОМУНИКАЦИЯ

Родителските нагласи като културни модели на разбиране

Родителските нагласи не са изолирани лични мнения, а част от културните начини, по които възрастните разбират детето, неговото развитие и комуникацията с него. Те обединяват убеждения, емоции и действия, чрез които родителят придава смисъл на ежедневните взаимодействия – какво смята за „нормално“, „тревожно“ или „успешно“ в поведението на детето.

В българския контекст родителските представи за развитието често отразяват преплитане между традиционни представи за „добро възпитание“ и по-нови идеи за диалог, уважение и емоционална подкрепа. Нагласите на родителите имат **познавателен, емоционален и поведенчески компонент**, които заедно определят начина, по който родителят възприема и реагира на трудностите в комуникативното развитие на детето. (Кортезова, 2024). Тази особеност прави срещата между специалист и родител чувствителен комуникативен процес, в който не просто се обменя информация, а се споделят преживявания и тълкувания. Ето защо моделът за партньорство в комуникацията с родителите разглежда техните нагласи не като нещо, което трябва да се „промени“, а като отправна точка за изграждане на взаимно разбиране и сътрудничество.

Културна обусловеност на родителската комуникация

Начинът, по който родителят говори за своето дете, се формира в рамките на културни очаквания, социални роли и езикови навици. Според Джером Брунер (Bruner, 1990), хората осмислят своя опит чрез истории – наративи, които придават последователност и значение на преживяното. Родителите също създават „истории“ за своите деца: разказват какво могат, как се държат, какво „още не се е получило“. Тези разкази не просто описват реалността, а я изграждат – определят кое ще бъде видяно като затруднение и кое като индивидуална особеност.

В култури като българската, в които се преплитат елементи на колективни и индивидуални ценности, често се среща колебание между строгост и разбиране, между контрол и емпатия. Родителите се стремят едновременно да бъдат високотелни и внимателни, което води до редуване на различни комуникативни стилове – от категорични изисквания до обяснителен и извинителен тон. Това не е слабост, а културна особеност, която, както отбелязва Барбара Рогофф (Rogoff, 2003), отразява начина, по който социалните норми се променят и съжителстват в едно и също общество.

Следователно, общуването с родителя трябва да се разглежда не само като индивидуално, но и като социално организирано действие. Родителят превежда културните и социални очаквания на езика на ежедневието, а спе-

циалистът – професионалното знание на достъпен език. Ако този пласт на общуването бъде пренебрегнат, взаимодействието се свежда до **формално** информизиране, което рядко води до реално партньорство (Sheridan & Kim, 2015; Dunst, Bruder, & Espe-Sherwindt, 2014).

От културни модели към партньорска комуникация

Партньорската и осъзната комуникация може да се разбира като професионален подход, който разпознава, уважава и включва значенията, заложени в родителските нагласи, език и навици на общуване. Тя не означава механично приспособяване към всеки отделен родител, а осъзнато мислене за общуването като за диалог между различни начини на разбиране на детето – между езика на науката и езика на семейството.

Подходът е близък до социално-конструктивната перспектива на Кенет Герген (Gergen, 2015), според която знанието се ражда в диалога, а не се предава еднопосочно. Когато специалистът споделя наблюденията си на разбираем език и кани родителя да участва в тълкуването, се създава споделено разбиране – своеобразен **превод на смисъла**, в който и двете страни учат една от друга.

Бронфенбренер (Bronfenbrenner, 1979) описва този процес като взаимодействие между близките среди, които обкръжават детето – семейството, образователната институция и системата за подкрепа. Именно комуникацията в партньорството с родителите свързва тези среди в една съгласувана мрежа около детето, където всички участници работят в обща посока.

Теоретични основания и междудисциплинарна перспектива

Моделът се основава на три водещи теоретични идеи:

1. **Културно-контекстуален подход** – развитието протича в рамките на културно организирани дейности и социални практики (Rogoff, 2003).
2. **Наративна теория** – езикът не само описва, но и създава реалността, в която действаме (Bruner, 1990).
3. **Екологична теория на развитието** – детето расте и се развива чрез взаимодействието на множество взаимосвързани среди (Bronfenbrenner, 1979).

Тези идеи се срещат в практиката на консултиране със семейството, където специалистът изпълнява ролята на посредник между научното и житейското знание. Както отбелязва Дебора Танен (Tannen, 1990), различните хора използват различни комуникативни стилове – някои изразяват тревога чрез въпроси и съвети, други чрез мълчание или шега. Важно е тези форми да се разчитат не като съпротива, а като различни културни начини на изразяване на загрижеността.

Авторски принос и концептуална приемственост

Настоящият модел надгражда предходни изследвания върху ***родителските нагласи към комуникативните нарушения на децата от 3 до 7 години***, където фокусът е върху механизмите, чрез които родителите изграждат мисленето си и преживяват трудностите в комуникативното развитие (Кортезова, 2023; 2024). Настоящият труд разширява перспективата към ***взаимодействието между родител и специалист*** – към начина, по който тези представи могат да бъдат разпознати, уважени и включени в съвместната работа.

Моделът превежда теоретичните концепции в практическа комуникационна рамка, приложима в логопедични, психологически и педагогически практики, където взаимното разбиране и доверието са основа на всяка ефективна подкрепа.

Позициониране на модела

На базата на изложените теоретични предпоставки моделът може да бъде определен като **подход на съвместна работа и рефлексивно партньорство**. Неговата цел не е да промени родителските нагласи, а да създаде контекст, в който тези нагласи могат да се осъзнаят, преформулират и насочат към съвместно действие.

Така партньорската и осъзната комуникация се превръща в средство за интегриране на различни знания – научни, житейски и емоционални – в обща цел: разбиране и подкрепа на детето в неговата реална семейна и социална среда.

На тази концептуална основа се изгражда предложеният **тристепенен модел за партньорска и осъзната комуникация**, който преминава от споделяно наблюдение през съвместно тълкуване към подкрепящо взаимодействие, като всяка стъпка има своя ***когнитивна, емоционална, поведенческа и контекстуална функция***.

Партньорската и осъзната комуникация може да се разглежда не само като методически инструмент, а като ***професионална етика и нагласа към взаимодействието***. Тя изисква от специалиста способност да мисли диалогично, да признава валидността на родителския опит и да създава контекст, в който семейството се чувства съпричастно, а не оценявано.

Преди да се опише конкретната структура на комуникацията, е необходимо да се изведат **водещите принципи**, които определят начина, по който професионалното знание се превръща в съвместен процес на разбиране. Именно тези принципи очертават границите на партньорската практика със семействата – те гарантират, че всяка стъпка в общуването със семейството се осъществява с уважение към неговите ценности, език и вътрешна логика.

II. ПРИНЦИПИ НА ПАРТНЬОРСТВОТО В КОМУНИКАЦИЯТА СЪС СЕМЕЙСТВОТА

Практиката в партньорство с родителите не е техника, а позиция на слушане, **уважение и диалог**. Тя се изгражда върху поредица от принципи, които оформят както начина на говорене, така и начина на мислене на специалиста. Всеки принцип представлява своеобразен **антипод** на често срещани автоматизирани реакции – оценка, покровителство или дистанция – и предлага нова рамка, в която взаимодействието става човешко, равнопоставено и развиващо.

- **Диалог вместо оценка – проблемът се „споделя“, не се „поставя“**

В основата стои убеждението, че промяната започва от диалога, а не от оценката. Когато специалистът говори в оценъчен регистър („има изоставане“, „има проблем“), родителят реагира със защита и тревожност. Диалогичният подход заменя това с покана за съвместно мислене:

- „Какво забелязахте и вие?“
- „Как можем да го разберем заедно?“

Така „проблемът“ се превръща в **споделян феномен**, а не в „етикет“. В този акт на съвместно мислене се преодолява неравнопоставеността между експерт и родител – двамата заемат равни позиции като участници, които гледат в една посока. Диалогът не отнема авторитета на специалиста, а го пренасочва от **авторитет към доверие**, което е много по-устойчива форма на влияние.

- **Уважение към преживяването на родителя – професионалната интерпретация стъпва върху родителския опит**

Този принцип утвърждава идеята, че личният опит на родителя е валиден източник на информация за развитието на детето. Разказите, метафорите, дори колебанията в езика му са данни за начина, по който семейството разбира и структурира света на детството.

Специалистът не трябва да **филтрира** този опит като субективен, а да го **интегрира** – да открие в него закономерности, които да свърже с професионалните си наблюдения. Когато интерпретацията стъпи върху преживяването, знанието става двупосочно: родителят научава какво стои зад поведението на детето, а специалистът – как това поведение се преживява и осмисля у дома.

Така се формира равнопоставен обмен на знания – процес, в който и родителят, и специалистът допринасят със своя опит за общото разбиране.

- **От тревожност към действие – трансформиране на вината в малки постижими стъпки**

Много родители влизат в консултацията с усещане за провал – като че ли са **пропуснали нещо** или **не са направили достатъчно**. Вината блокира мотивацията за промяна, защото я насочва навътре, не напред. Задачата на

специалиста е да преведе тази енергия в движение – да предложи малка, конкретна стъпка, която да бъде възприета като възможност, а не като изпит.

Този процес на **преобръщане на тревожността в действие** има и социално измерение: в контексти, където родителството е високо морализирано, признанието на трудност често се преживява като **срам**. Когато специалистът подчертае, че трудността е част от развитието, а не отклонение от нормата, се освобождава пространство за реалистична промяна. Действието става форма на терапия: **правя нещо малко, значи имам влияние**. Именно това усещане за ефективност е ключът към устойчивата подкрепа.

- **Езиков превод и адаптиране към семейството – адаптиране на езика към ценностите и навиците на семейството**

Всеки професионален език носи свои понятия, но те не винаги съвпадат с житейските категории, с които мислят и говорят родителите. Когато специалистът използва изцяло научен език, той може неволно да създаде дистанция и да затвори възможността за истински диалог. Комуникацията в партньорство с родителите изисква своеобразен „езиков превод“ – **не буквален, а смислов**.

Например, вместо да се говори за „дефицит в социалното взаимодействие“, може да се използва достъпен за родителя израз:

„Виждам, че по-често предпочита да играе сам, нека да мислим как да направим игрите споделени.“

Това не е опростяване, а **адаптиране на професионалния смисъл към културните кодове** на семейството.

Езиковият превод включва и осъзнаване на невербалните аспекти – ритъм на говорене, интонация, дистанция, употреба на хумор или пословици. Така специалистът действа като посредник между двата езика на реалността – този на експертното знание и този на грижата.

- **Рефлексивност на специалиста – наблюдение на собствените допускания и стил на говорене**

Рефлексивността е способността на специалиста да **мисли за себе си в процеса на комуникацията** – да осъзнава как неговите собствени убеждения, интонации и изражения влияят върху диалога. Осъзнатият специалист се пита не само „*какво казвам*“, а и „*как звучи това за човека отсреща*“.

В практиката това означава да се избягват автоматизирани модели като наставнически тон, прекомерна употреба на термини или скрита оценъчност („да, но все пак...“). Вместо това се насърчава **рефлексивен стил на общуване**, при който специалистът наблюдава не само поведението на родителя, но и собственото си участие в срещата.

Тази вътрешна позиция създава професионална **етика на смиренито** – готовност да се учиш от всеки разговор и да коригираш себе си в името на по-истинско разбиране.

- **Съгласуваност с институционалния контекст – координация с детската градина или училището, за да се избегнат смесени послания**

Родителят често се намира между две системи – семейството и институцията, които говорят на различни езици и понякога изпращат противоречиви послания. Когато педагогът настоява за едно, а логопедът – за друго, родителят губи доверие и се отдръпва.

Затова последният принцип изисква **координация и съгласуваност** между всички участници в грижата за детето. Това може да включва кратки писмени бележки, общи стратегии („едни и същи ключови думи“), споделени ритуали или ежемесечни срещи.

Съгласуваната комуникация намалява напрежението и осигурява **единна подкрепяща рамка** за детето. Така партньорският модел не остава индивидуална практика, а се превръща в част от институционалната култура на уважение, сътрудничество и обща грижа.

Тези шест принципа очертават **етичния и професионален профил на съвременния специалист**, който умее да превръща комуникацията в инструмент на подкрепа. Те показват, че работата с родителите не е въпрос на формалност, а на професионална зрялост – способността да се слуша, да се превеждат значенията и да се създава общ смисъл там, където преди е имало само дистанция.

III. ЦЕЛИ И ОБХВАТ НА МОДЕЛА

Моделът не е терапевтична програма в тесния смисъл на думата, а **комуникативна рамка**, която структурира процеса на срещата между специалист и родител като форма на **съвместно разбиране и споделена отговорност**. Той е приложим в началните етапи на консултирането – при първите разговори, наблюдения и обратна връзка, но може да се използва и при продължителна работа със семейството като инструмент за поддържане на диалог и доверие. Обхватът му включва всички професионални контексти, в които взаимодействието с родителя е ключов посредник между детето и институцията: логопедична практика, психологическо консултиране, ресурсна и предучилищна педагогика, както и програми за ранна интервенция и семейна подкрепа.

Моделът изпълнява няколко **взаимно свързани цели**, които съчетават емоционални, когнитивни и социални измерения на общуването:

1. **Намаляване на тревожността и защитата.** Емоционалният тон на първата среща често предопределя готовността на родителя да сътрудничи. Когато специалистът започне с описателен, а не оценъчен език, напрежението се разтоварва и възниква усещане за сигурност. Това е първата предпоставка за доверие – не чрез убеждаване, а чрез споделено наблюдение. В социална среда, където **добър родител** е

нормативна категория, тревожността и чувството за вина са естествени защитни реакции. Затова основната цел е да помогне на родителя да премине от чувство за вина към готовност за сътрудничество – да преобразува тревожността в активна грижа и разбиране.

2. **Признаване на родителския опит като знание.** Родителят не е просто свидетел на развитието на детето, а човек, който носи ценен опит и разбиране за него. Във всяко негово наблюдение, история или сравнение се съдържа информация за начина, по който детето общува, играе и се справя в своята среда. Когато специалистът слуша тези разкази с внимание и ги вплита в своята преценка, той не губи професионалния си авторитет, а разширява неговия смисъл. Признаването на родителския опит има и етична стойност – то показва уважение към семейството като равноправен партньор. Знанието тогава не идва „отгоре“, а се изгражда в диалога между професионалното и житейското виждане за детето. Това означава да се преодолее разликата между *официалния* и *домашния* език за развитието – така родителските описания се разглеждат не като субективни мнения, а като реални данни за средата, в която детето расте.
3. **Преждеждане на професионалната преценка на достъпен език.** Професионалният дискурс – наситен с термини като *дефицит*, *комуникативно нарушение*, *прагматична трудност* – често се възприема от родителя като етикет, не като подкрепа. Една от най-важните функции на модела е *комуникативният превод*: трансформиране на експертния език в описателен, образен и разбираем стил, без загуба на научна точност. Например вместо „*езиков дефицит в рецептивната сфера*“, може да се каже: „*изглежда, че му е по-лесно да реагира на познати изрази, отколкото на нови думи*“. Така съдържанието остава същото, но посланието е човешко и поканва родителя към съучастие. Преводът не е опростяване, а **адаптация на смисъла към езика** на семейството. Той изисква емпатия, наблюдателност и езикова гъвкавост – качества, които превръщат експертизата в инструмент за разбиране, а не за дистанция.
4. **Генериране на малки, изпълними стъпки за промяна в ежедневието.** Промяната не започва с диагноза, а с действие, което родителят може да осъществи в собствения си контекст. Моделът стимулира **постепенни и осъзнати промени** в начина на общуване между родител и дете – кратки, ясни и реалистични задачи, които превръщат наблюдението в опит. Например: намаляване на фоновия шум по време на игра, създаване на момент на редуване в ежедневна ситуация, повторение на любима дума в обща дейност. Тези малки действия имат силен психологически ефект: връщат усещането за компетентност и контрол на родителите. Едновременно с това те осигуряват обратна

връзка за специалиста – дали хипотезата, изградена на етапа на тълкуване, се потвърждава в реалното взаимодействие.

Допълнително, моделът има **три обхвата на въздействие**:

- **върху родителя** – редуцира тревожността, засилва увереността и ангажираността;
- **върху специалиста** – подпомага професионалната рефлексия, развива умения за комуникация в консултирането на родителите;
- **върху детето** – създава по-последователна среда на подкрепа между дома и институцията, което е основа за стабилизиране на комуникативното поведение.

Тази рамка не замества диагностичните и терапевтични методи, а добавя смисъл и чувствителност, без която професионалната помощ често остава формална. В центъра ѝ стои убеждението, че **всяка ефективна интервенция започва с човешко разбиране** – с акт на слушане, който превръща оценката в разговор и експертизата в партньорство.

IV. ТРИСТЕПЕНЕН МОДЕЛ ЗА ПАРТНЬОРСКА КОМУНИКАЦИЯ С РОДИТЕЛИТЕ

1. Етап на споделено наблюдение („Да видим заедно“)

Цел: Да се създаде равнопоставеност и общ фокус на внимание между специалиста и родителя.

Този първи етап поставя основата на осъзнатата партньорска комуникация. Неговата роля е да премести центъра на взаимодействието от оценката към споделянето. Вместо детето да бъде **обект на изследване**, то става участник в едно общо наблюдение. Това променя психологическата рамка – от отношения на „**експерт и родител**“ към отношения на съмишленици, които заедно се опитват да разберат детето.

В българския контекст, където професионалната роля често се възприема като силно авторитетна, този подход действа успокояващо. Много родители влизат в консултация с чувство на вина или несигурност, затова **споделеното наблюдение** има функция на „меко въвеждане“ – то въвежда родителя в професионалния контекст, без да го поставя под напрежение и открива пространство за сътрудничество.

Ключови похвати:

- **Описателен език** вместо оценъчен: вместо „детето е затворено“, се казва „днес изглеждаше по-тихо и по-склонно да играе само“.
- **Фокус върху видимото поведение** – акцент върху видимото, наблюдаваното („погледна ме, когато му подадох топката“).
- **Поканващи въпроси** – отварят пространство за родителска интерпретация:

„Как обикновено реагира, когато му се говори така у дома?“

„Случва ли се и при вас да избира играчките вместо хората?“

Тези въпроси не целят проверка, а **канят към съвместно мислене**. Те отварят комуникацията не към „правилно/грешно“, а към „да видим как е при нас“.

Примерни реплики

- „Забелязах, че по време на игра гледа дълго предметите и по-рядко търси погледа ми. Как е у дома?“
- „Докато му говорех, реагираше повече на жестове, отколкото на думи. Случва ли се така и при вас?“
- „Видях, че се усмихва, когато му се говори тихо. Това ли е начинът, по който обикновено общувате?“

Тези реплики са **малки покани за съавторство** – те включват родителя като партньор в наблюдението, а не като пасивен свидетел.

Практически стъпки на споделеното наблюдение:

1. **Ситуация без натиск.** Избира се кратка, естествена активност – свободна игра, подреждане, занимание с предмети. Важно е родителят да бъде наблюдател, не изпълнител.
2. **Очертаване на повод за наблюдение.** Специалистът въвежда рамката: „Нека заедно да видим как реагира, когато му се предлага нова играчка.“
3. **Кратко, неоценъчно описание.** Специалистът вербализира видяното: „Погледна ме веднъж, после се върна към колата.“
4. **Поканващ въпрос към родителя.** „Как реагира въкъщи, когато му предлагате нова игра?“
5. **Синтез в едно изречение.** „И двамата видяхме, че първо се концентрира върху предмета, после търси контакт. Това е добра основа, от която можем да тръгнем.“

Психологически смисъл на етапа

Споделеното наблюдение въвежда понятието за **обща рамка на внимание (joint attention)**, което е фундаментален механизъм в ранното детско развитие (Bruner, 1990). В момента, в който специалистът и родителят наблюдават едно и също поведение и го назовават, те **възпроизвеждат същия механизъм, чрез който децата се учат да общуват** – чрез съвместно насочване на вниманието. Така професионалното взаимодействие не просто анализира комуникацията на детето, а **я моделира в реално време**. Родителят преживява какво означава „да гледаме заедно“ – акт, който по-късно може да възпроизведе у дома.

Същевременно този подход **редуцира езика на дефицита**. Вместо да се говори за „проблем“, се наблюдава ситуация; вместо да се етикетира поведение, се описва контекст. Освен това този подход **променя езика на взаи-**

модействието – вместо да се говори за „дефицит“, се описва ситуация; вместо „той е...“, се казва „днес направи...“. Това превежда общуването от езика на етикетите в езика на процеса – промяна, която има и емоционален и терапевтичен ефект.

Този етап има **три нива на въздействие**:

- **Емоционално:** намалява тревожността и „оценъчния страх“ у родителя. Въвежда се нов тип отношения, в които експертът не „притежава знание“, а „споделя наблюдение“.
- **Когнитивно:** формира споделен когнитивен модел за детето – общи думи, общи категории.
- **Поведенческо:** чрез съвместното наблюдение родителят се учи на нов модел на взаимодействие – как да гледа, слуша и реагира по начин, който насърчава комуникацията.

В този смисъл „Да видим заедно“ е не просто начало на процеса, а **първи опит за създаване на доверие и партньорство**. Така професионалната комуникация се превръща в пространство на взаимно учене – специалистът опознава семейния контекст, а родителят – процеса на развитие като нещо, което може да се наблюдава, разбира и подкрепя.

2. Етап на съвместно тълкуване („Какво може да означава това?“)

Цел: Изграждане на общ смисъл чрез открити въпроси, хипотези и диалог с обратна връзка.

Ако първият етап („Да видим заедно“) изгражда доверие чрез споделено наблюдение, вторият етап има за цел **да преведе наблюдаваното в разбиране**. Тук вече не просто се описва поведението, а се търси **значението му** – какво може да казва това поведение за начина, по който детето възприема света и общува с него.

В този момент специалистът се движи между два езика – този на **науката** и този на **семейството**. Неговата задача не е да замести единия с другия, а да ги свърже. Той прави това чрез внимателен професионален превод: изразява хипотеза, но оставя отворено място за родителската перспектива.

Ключови похвати

- **Внимателен професионален превод без етикети.** Професионалният език се превежда в понятия, близки до ежедневните описания на родителя. Вместо „езиков дефицит“, може да се каже: „Изглежда, че разбира по-добре, когато изречението е кратко.“ Вместо „сензорна интегративна дисфункция“: „Мисля, че шумът му идва твърде много и се опитва да се отдръпне.“
- **Нормализиране.** Показва, че наблюдаваното поведение не е изключение, а част от вариациите на развитието. „Много деца на тази възраст се изморяват бързо от шум.“

- **Отразяващи изказвания с разбиране.** Отразят емоционалното преживяване на родителя, без да го оценяват: „Изглежда, че това ви тревожи, защото не знаете как да реагирате. Да помислим заедно.“

Тези техники превръщат професионалното обяснение в **разговор, а не в диагноза**. Родителят участва в изясняването на значението, вместо да му бъде поднесено готово тълкуване.

Примерни реплики

- „Мисля, че когато има много шум, му е трудно да поддържа контакт. Какво наблюдавате вкъщи?“
- „Когато му казах тази дума, той посочи вместо да се опита да я повтори. Да му помогнем следващия път да изговори думата заедно с Вас?“
- „Може би това, че не говори много, е неговия начин да наблюдава повече. Как се държи, когато е с познати хора?“
- „Понякога, когато детето не отговаря веднага, това не значи, че не разбира. Може би му трябва повече време да организира отговора си.“

Тези изказвания **преобразяват авторитета в партньорство**. Вместо родителят да чуе: „**Детето има проблем**“, той чува: „**Нека заедно помислим какво стои зад това поведение**“.

Практически стъпки на съвместното тълкуване

1. Отразяване на видяното („видяхме...“)

Специалистът формулира кратко и конкретно наблюдение, върху което и двамата са се съгласили: „*Видяхме, че детето посяга към предмета, но не търси погледа на възрастния.*“

2. Хипотеза като въпрос („възможно ли е...?“)

Професионалната преценка се подава като отворена хипотеза, а не като заключение: „*Възможно ли е това да се случва, когато има повече хора около него?*“

3. Свързване с домашни ситуации („кога още се случва...?“)

Родителят се включва с примери от ежедневието, което придава контекст на наблюдението: „*Да, и вкъщи, когато има гости, също се отдръпва.*“

4. Избор на една водеща линия за проба („да се фокусираме първо върху...“)

От множеството възможни интерпретации се избира една, върху която да се работи практически. „*Добре, нека първо видим как реагира, когато намалим шумовете по време на игра.*“

Този протокол изглежда прост, но зад него стои ясна логика – започва се от наблюдаван факт, преминава се през съвместно тълкуване и води до конкретно действие. Всяка стъпка представлява малък „превод“ между езика на специалиста и езика на родителя.

Психологически смисъл на етапа

Този етап е сърцевината на модела, защото именно тук се изгражда общото разбиране за детето. Родителят вече не е пасивен слушател, а активен участник в процеса на осмисляне.

От гледна точка на културната психология (Rogoff, 2003), това е преход от външно споделено към вътрешно осъзнато знание – родителят започва да мисли за поведението на детето не само емоционално („той не слуша“), а и аналитично („когато има много шум, му е трудно да реагира“). Така се активира рефлексия, която подготвя промяната в поведението на родителя.

От емоционална перспектива, съвместното тълкуване намалява чувството за вина и безпомощност. Когато родителят разбере, че поведението на детето има своята логика, дори когато представлява трудност за него – то престава да изглежда като *грешка* и започва да се възприема като сигнал. Тази промяна от вина към разбиране е основната психологическа функция на етапа.

- **На когнитивно ниво:** родителят започва да мисли в категории на причинно-следствени връзки, а не в морални оценки.
- **На емоционално ниво:** тревожността се заменя с любопитство и отношенията между специалист и родител преминават към доверие и сътрудничество. Родителят разбира, че неговата перспектива има значение, което укрепва усещането му за компетентност и участие.
- **На поведенческо ниво:** новото разбиране води до малки, но осъзнати промени в ежедневните взаимодействия с детето – повече изчакване, наблюдение, споделяне.

Този етап потвърждава идеята на Джером Брунер (Bruner, 1990), че разбирането е наративен процес – придаването на смисъл чрез истории, които могат да се споделят. Когато специалистът и родителят създадат общ разказ за детето, те не просто тълкуват поведението, а изграждат нова култура на взаимно разбиране.

В този смисъл, вторият етап – „**Какво може да означава това?**“, е мост между наблюдението и действието. Той променя езика на консултацията – от „да ви кажа какво виждам“ към „да разберем заедно“. В този диалог настъпва промяната: родителят започва да мисли като партньор, а специалистът намира общия език между експертизата и родителския опит.

3. Етап на подкрепящо взаимодействие („Да опитаем заедно“)

Цел: Да се планира и осъществи малка, конкретна стъпка в ежедневието на детето, която се преживява като постижима, значима и съобразена със семейния контекст.

Този етап бележи **прехода от разбиране към действие** – момента, в който професионалното знание и родителският опит се срещат в реална, осъществима промяна. Ако първите два етапа са насочени към наблюдение и

съвместно тълкуване, тук акцентът е върху преживяването и експериментирането.

Подкрепящото взаимодействие не е **домашна задача**, която родителят трябва да изпълни, а покана за съвместен опит. То се гради на три принципа: реализъм, партньорство и позитивна обратна връзка.

Ключови похвати

- **Ясна и конкретна формулировка на целта.** Задачата трябва да бъде ясна, разбираема и реалистична, така че родителят да може да я изпълни в ежедневна ситуация. Пример: *„По време на вечеря ще дадем на детето възможност да каже „още“, преди да му подадем храната.“*
- **Малка стъпка с реален смисъл.** Това е кратко и изпълнимо действие, което не изисква специални условия, а се вписва естествено в ритъма на семейството. Подобни малки стъпки имат символична сила – те показват, че промяната е възможна тук и сега, без да се чака „подходящ момент“ или „пълна готовност“.
- **Предварително приемане на вариациите.** Специалистът подготвя родителя, че резултатите може да се различават: *„Понякога детето няма да реагира, и това е напълно нормално. Важното е да опитаме отново.“* Така се предотвратява усещането за провал и се укрепва увереността.
- **Съвместно проследяване.** Процесът не приключва с поставянето на задачата, а продължава с разговор за опита: *„Как се получи? Кога беше по-лесно? Какво ви изненада?“* Така взаимодействието остава диалогично и подкрепящо, а не контролиращо.

Практически стъпки и примерни реплики (пример за едноседмичен период)

- *„По време на вечерна игра изключваме телевизора за 15 минути и играем „на думи“ с три предмета.“*
- *„Ще се разберам всички – и у дома, и в детската градина – да използваме една и съща фраза за молба („дай още“) и да я показваме с жест, за да му е по-лесно да я запомни.“*
- *„Преди излизане даваме две кратки инструкции вместо няколко поредни, като добавяме и визуална подсказка (например жест за подкрепа на разбирането).“*
- *„Когато детето покаже нещо с жест, ние го назоваваме с дума и изчакваме неговия поглед.“*

Тези стъпки съдържат в себе си **психологическата промяна**: родителят започва да мисли не в категорията **„какво не може детето“**, а **„какво можем да направим ние“**.

Последващо наблюдение и обратна връзка

Подкрепящото взаимодействие изисква **обратна връзка с кратък времеви интервал**, за да не се загуби чувството за динамика. Това може да стане чрез:

- **Кратък дневник „Как мина днес?“** – три реда, попълвани от родителя, които улавят тенденцията, не детайла („*днес реагира по-бързо*“, „*днес не искаше да участва*“).
- **Десетминутна обратна връзка след седмица** – разговор по телефона или на живо: „*Какво забелязахте? Какво бихме променили?*“.
- **Преговор на следващата стъпка** – преминаване към нова малка задача или запазване на същата, ако има нужда от стабилизиране.

Този процес на действие, размисъл и промяна стои в основата на ученето чрез сътрудничество. Родителят заема активна роля в наблюдението на процеса, а специалистът насочва вниманието към положителните промени и тенденции.

Психологически смисъл на етапа

Ефектът на този етап се дължи на тройно въздействие – когнитивно, емоционално и поведенческо:

1. **Когнитивен ефект:** превежда абстрактните разбирания в конкретни действия. Родителят вижда, че хипотезата може да бъде проверена чрез опит – това е емпирично мислене в най-достъпната му форма.
2. **Емоционален ефект:** малките постижения пораждат усещане за компетентност. Тревожността намалява, защото контролът се връща у родителя – той не просто „*чака резултати*“, а активно участва.
3. **Поведенчески ефект:** новите модели на взаимодействие постепенно се превръщат в част от ежедневната рутина. Когато дадено действие се повтори и бъде преживяно като успешно, то се автоматизира и става естествен елемент от грижата и комуникацията.

Устойчивата промяна започва от малките успехи, които се впитат в естествената рутина на семейството – в начина, по който детето се храни, играе, подрежда, ляга да спи. Когато новото действие се интегрира в познат ритуал, то не се преживява като „*намеса отвън*“, а като естествено продължение на консултирането.

- **На ниво родител:** укрепва се чувството за автономност и компетентност; вината се замества от удовлетворение.
- **На ниво специалист:** фокусът се измества от „*оценяване на резултата*“ към „*подкрепа на процеса*“ – професионалната роля се преживява като партньорска.

- **На ниво дете:** детето попада в среда на синхрон – посланията от дома и институцията стават по-последователни, което води до стабилизиране на комуникативното поведение.

Този етап възплъщава идеята, че промяната е социално преживяване, а не индивидуален подвиг. Когато родителят и специалистът споделят една цел и я следват чрез малки, изпълними стъпки, се изгражда нов модел на взаимодействие – доверителен, уважителен и смислен.

Етапът „Да опитаме заедно“ завършва цикъла на **осъзнатата партньорска комуникация между родители и специалисти**, като превежда споделеното разбиране в действие. Той показва, че истинската промяна започва от малкото – от моментите на съвместност, в които родителят преживява себе си не като „оценяван“, а като човек, способен да направи нещо тук и сега. По този начин професионалната подкрепа престава да бъде предписание и се превръща в процес на учене чрез диалог и съвместно действие – процес, в който семейният контекст не е фон, а активен участник в промяната.

V. ПРАКТИЧЕСКО ПРИЛОЖЕНИЕ НА МОДЕЛА

Осъзнатата партньорска комуникация може да бъде приложена не само като нагласа, но и като **набор от конкретни инструменти**, които подпомагат специалиста в ежедневната работа с родителите. Те имат двойна функция:

1. да **структурират разговора**, така че той да остане диалогичен и ненадрапчив;
2. да **подсилят усещането за компетентност и участие** у родителя.

Инструментите не заменят професионалната интуиция, а я подкрепят – като „рамки на внимание“, които поддържат последователност, етичност и емоционален баланс в консултативния процес.

Таблица 1. Инструменти и скриптове за практиката

Инструмент	Описание и цел	Примерни фрази / скриптове
1. Описателен речник (замества етикетите)	Използва се при първоначални срещи, за да се опише поведението без квалификация. Той поддържа неутрален тон и отваря пространство за диалог.	„Наблюдавам, че...“ „В тази ситуация той/тя...“ „Когато му/й се говори, изглежда, че...“ „Как е у дома, когато...?“

Модел за партньорска комуникация със семейството: подход,
съобразен с контекста на родителския опит

Инструмент	Описание и цел	Примерни фрази / скриптове
<p>2. Скала за тревожност/увереност (0–10)</p>	<p>Кратък самооценъчен инструмент: родителят оценява своята тревожност или увереност преди и след срещата. Разликата служи като индикатор за ефекта на комуникацията.</p>	<p>Въпрос преди срещата: „Колко се тревожите в момента (0–10)?“ След срещата: „Колко по-уверени се чувствате (0–10)?“ Интерпретация: дори малко повишаване на увереността (напр. от 4→6) показва положителна динамика.</p>
<p>3. Картички с малки стъпки</p>	<p>Всеки родител получава карта с малка, конкретна задача за седмицата. Това визуализира процеса и го прави измерим. В следващата среща се обсъжда опитът и се избира нова карта.</p>	<p>„15 минути без екран – редуване на думи.“ „Използваме една и съща фраза за молба („дай още“).“ „Кратки инструкции с визуална подсказка.“</p>
<p>4. Лист за съгласуване с детската градина / училището</p>	<p>Осигурява последователност между професионалната и домашната среда. Съдържа 2–3 ключови фрази или жеста, които всички възрастни използват при взаимодействие с детето.</p>	<p>Пример: Обща фраза: „Погледни ме и после кажи.“ Реакция при отказ: „Добре, ще опитаме пак.“</p>
<p>5. Дневник на специалиста</p>	<p>Кратка форма (5 мин. след срещата), в която специалистът записва какво е усетил, какви фрази са предизвикали реакция и как може да адаптира следващата комуникация.</p>	<p>„Кога родителят се отпусна?“ „Кои думи предизвикаха защита?“ „Какъв беше моят тон при обсъждането?“</p>

Обосновка и предимства на инструментите

1. **Описателният речник** изгражда общ език без напрежение и замества оценъчния стил с наблюдение.
2. **Скалата за тревожност/увереност** дава възможност да се проследява не само развитието на детето, но и емоционалната динамика на родителя – често пренебрегван, но критично важен индикатор.
3. **Картичките с малки стъпки** материализират промяната. Те дават усещане за напредък и стабилизират мотивацията.
4. **Листът за съгласуване с институцията** осигурява консистентност в посланията и показва на родителя, че всички работят в една посока – важен фактор за доверие.
5. **Дневникът на специалиста** превръща консултацията в процес на професионално учене – форма на супервизия, която поддържа емпатията и предотвратява професионалното прегаряне.

Приложимост на предложения модел за комуникация с родителите

Тези подходи и инструменти могат да бъдат включени в:

- **обучителни модули** по ранна комуникация и родителско консултиране (за логопеди, психолози, педагогически специалисти);
- **супервизионни програми**, където се анализират реални случаи с акцент върху езика и динамиката на взаимодействието;
- **групови обучения с родители**, при които се използват карти, фрази и ролеви ситуации за трениране на диалогичност и доверие.

Така моделът не остава само аналитичен, а се превръща в **обучителен ресурс и инструмент за практическа подкрепа** в реалната комуникация между семейството и специалиста.

Индикатори за оценка на процеса

В процеса на комуникация с родителя оценката не се базира на количествени резултати или напредъка на детето, а на **качествени промени в комуникационния процес** между родител, специалист и институция. Тези промени се наблюдават чрез **индикатори на процеса** – малки, но измерими признаци, че взаимодействието се развива в посока на доверие, сътрудничество и смислово съгласуване.

Индикаторите се проследяват в три основни сфери:

1. **езиково поведение** (как родителят говори за детето и себе си);
2. **поведенческа ангажираност** (участие и изпълнение на предложените малки стъпки);
3. **съгласуваност на гледните точки** между семейството и институцията.

Модел за партньорска комуникация със семейството: подход, съобразен с контекста на родителския опит

Таблица 2. Краткосрочни индикатори (2–4 седмици)
Отразяват първите сигнали, че комуникацията се стабилизира и доверието се възстановява.

Област	Индикатор	Проявление в практиката
Език и нагласа	Намалена самообвинителна реч	Родителят преминава от изказвания като „виновна съм, че не го научих“ към по-описателни фрази: „трудно му е, когато има шум“.
Ангажираност	Изпълнение на поне една стъпка седмично	Родителят съобщава конкретен опит („опитахме с картата за 15 минути игра без телевизор“), независимо от резултата.
Съгласуваност	Съвпадение на описанията за детето у дома и в детската градина	В разказите на родителя и педагога се появяват сходни наблюдения („говори повече, когато е спокойно“), което показва общ език на описанието.

Интерпретация:

Тези краткосрочни промени не означават „решен проблем“, а свидетелстват, че процесът е преминал от защита към сътрудничество. Те показват, че родителят започва да мисли аналитично, а не емоционално, и че наблюдението се превръща в общ инструмент.

Таблица 3. Средносрочни индикатори (2–3 месеца)
Показват устойчиво преместване от реактивно към проактивно участие и стабилизиране на съвместните практики.

Област	Индикатор	Проявление в практиката
Език и концептуализация	По-конкретен и функционален родителски език	Родителят използва описателни, контекстуални изрази: „когато е шумно, се отдръпва“ вместо „той е труден“; започва да говори за <i>ситуации</i> , не за <i>етикети</i> .
Рутини и взаимодействие	Повишена последователност в ежедневните дейности	Наблюдава се по-устойчив ритъм у дома: едни и същи думи, сигнали и ритуали за комуникация; родителят съобщава, че това „помага на детето да се ориентира“.
Сътрудничество	Стабилно партньорство със специалистите	Родителят търси консултация, а не „решение отвън“; активно участва в обсъждането и предлага идеи („може ли да опитаме и така?“).

Интерпретация:

Средносрочните индикатори показват **вътрешна промяна в мисловния модел** на родителя – от позиция на зависимост към позиция на компетентност. Това е най-важният маркер за устойчивост: не толкова какво прави детето, а как родителят говори и мисли за неговото развитие.

Обобщение на логиката на оценката

- Краткосрочните индикатори показват *намаляване на тревожността и създаване на общ език*.
- Средносрочните индикатори отбелязват *разгръщане на родителската рефлексия и устойчиво партньорство*.

В този модел оценката не е контрол, а **огледало на процеса** – инструмент за осъзнаване, не за измерване. Тя позволява на специалиста и родителя да виждат посоката, без да се фиксират в резултата.

VI. ЕТИЧНИ АСПЕКТИ НА ПАРТНЬОРСКАТА КОМУНИКАЦИЯ СЪС СЕМЕЙСТВОТА

Етичните основания на професионалното взаимодействие със семействата представляват неотменна част от модела за осъзната партньорска комуникация. Докато предходните раздели описват структурните и процесуалните механизми на диалога, етичната перспектива поставя рамки, които гарантират, че общуването със семейството е безопасно, уважително и насочено към най-добрия интерес на детето. Етиката функционира едновременно като вътрешна позиция и като професионален стандарт, който предпазва както родителя, така и специалиста от неефективни, натоварващи или неравнопоставени взаимодействия.

Уважение към автономията и ценностите на семейството

Партньорската комуникация изисква осъзнаване, че всяко семейство притежава собствена култура, модели на общуване и представи за детското развитие. Етичният принцип на автономия признава правото на родителя да участва активно в решенията, свързани с неговото дете, и да запази свободата си на избор. Това включва:

- представяне на информацията по ясен, достъпен и недирективен начин;
- избягване на формулировки, които внушават, че съществува само „един правилен начин“ на възпитание;
- уважение към различните емоционални стилове и комуникативни предпочитания на семейството.

Така автономията се превръща в основа на доверие, а не в източник на разминаване.

Баланс между професионален авторитет и равнопоставеност

Един от най-чувствителните аспекти на комуникацията със семейството е рискът от възпроизвеждане на йерархична динамика: специалистът като „знаещ“, родителят като „незнаещ“. Етичната рамка изисква професионалният авторитет да бъде упражняван без доминиране – чрез ясно знание, но с уважение към родителския опит.

Подходът включва:

- отваряне на пространство за родителската перспектива;
- признаване на личния опит като валиден източник на информация;
- избягване на индиректни форми на оценяване (например тон, който внушава сравнение или скрита критика).

Когато авторитетът се практикува чрез диалог, а не чрез позиционност, той подкрепя семейството, вместо да го поставя в зависимост.

Информирано съгласие и прозрачност на процеса

Етичността в комуникацията предполага прозрачност на всички стъпки: от начина на наблюдение, през формулирането на хипотези, до изпробването на малки стъпки. Родителят трябва да знае:

- какво наблюдава специалистът и защо;
- как се формулират професионалните изводи;
- какъв е смисълът на предложените действия;
- какво може да се очаква в краткосрочен и средносрочен план.

Когато процесът е изяснен, родителят се чувства партньор, а не „обект на оценка“. Това повишава ангажираността и намалява тревожността.

Конфиденциалност и чувствителност при споделяне на информация

Работата със семействата често включва лични и емоционално натоварени разкази – за родителските страхове, семейните отношения или предишни взаимодействия с институции. Специалистът носи етична отговорност:

- да пази конфиденциалността на споделената информация;
- да избягва предаването на родителски разкази извън професионалния контекст;
- да показва чувствителност към уязвими теми (напр. вина, срам, усещане за провал).

Когато информацията се третира внимателно, се изгражда защитено пространство за диалог, в което родителят може да бъде открит и автентичен.

Подход при трудни разговори и чувствителни хипотези

Понякога специалистът се изправя пред необходимостта да обсъди потенциални рискове, забавяне или хипотеза, която внася емоционално напрежение. Етичният подход включва:

- постепенно въвеждане на информацията;

- използване на описателен, а не категоричен език;
- оставяне на достатъчно време за реакция и въпроси;
- валидиране на емоциите на родителя („Разбирам, че това може да звучи тревожно...“).

Целта не е „предаване на диагноза“, а създаване на мост за разбиране и сътрудничество.

Професионални граници и превенция на прегарянето

Работата със семейства може да включва силни емоции, а понякога и очакване от страна на родителя специалистът да реши всички проблеми. Етиката изисква:

- поддържане на ясни професионални граници;
- разграничаване между подкрепа и свръхангажираност;
- рефлексивност при собствените реакции;
- супервизия като форма на поддръжка границите на специалиста.

Когато специалистът запази професионалните си граници, той остава стабилен партньор за семейството, а не участник в емоционално пренасяне.

„Най-добрият интерес на детето“ като водещ етичен принцип

Всички етични решения – от избора на комуникационен стил до конкретните стъпки, предлагани на родителя – трябва да се ръководят от реалните нужди на детето. Това означава:

- избягване на действия, продиктувани единствено от институционални изисквания;
- адаптиране на препоръките към семейната реалност, а не към идеализирани стандарти;
- съгласуване на всички възрастни, участващи в грижата, за да няма противоречиви послания.

„Най-добрият интерес на детето“ не е абстрактен критерий, а компас, който насочва етичните решения в ежедневната практика.

VII. ОГРАНИЧЕНИЯ И БЪДЕЩИ НАПРАВЛЕНИЯ

Предложеният модел представлява **комуникативна рамка**, а не терапевтична програма или диагностичен инструмент. Неговата основна цел е да подпомогне изграждането на доверие и сътрудничество между специалисти и родители в ранния период на подкрепа. Поради това моделът **не замества** специализираната логопедична, психологическа или педагогическа оценка, а я допълва чрез създаване на контекст за ефективна партньорска комуникация с родителите

Към настоящия момент моделът е **концептуално валидиран**, но предстои **емпирична проверка на ефектите му** в реални практики. Необходимо е да

се проучи доколко неговото прилагане води до измерими промени в няколко ключови области:

- **родителска тревожност и увереност** – дали този модел на комуникация реално намалява усещането за вина и увеличава самооценката на родителя като компетентен партньор;
- **съгласуваност между семейната и институционалната среда** – в каква степен моделът спомага за общи стратегии и език между родители, логопеди и педагози;
- **прагматично общуване на детето** – дали индиректно се наблюдава подобрене в социално-комуникативните поведения на детето (инициране, редуване, отговорност в диалога).

За да се потвърди валидността на модела, са подходящи **смесени и надлъжни изследователски дизайни** – комбиниращи количествено проследяване с качествен анализ на комуникативните взаимодействия (интервюта, видеонаблюдения, наративен анализ).

Особено ценни биха били **сравнителни изследвания** между:

- **градска и селска среда**, където социалните сценарии на родителство се различават по структура и ритъм на общуване;
- **различни образователни и социални групи**, за да се види доколко адаптивността на модела е универсална или изисква локални модификации.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Представеният модел на осъзната партньорска комуникация предлага нова перспектива към взаимодействието между специалист и родител в контекста на ранната подкрепа – такава, която поставя отношението преди интервенцията и смисъла преди техниката. В неговата основа стои идеята, че всяка промяна в детското развитие започва не с оценката на специалиста, а с общия поглед, който родител и професионалист насочват към детето. Именно този споделен фокус превръща комуникацията в инструмент за разбиране, а не в механизъм за контрол.

Тристепенната структура на модела – споделено наблюдение, съвместно тълкуване и подкрепящо взаимодействие, очертава процес на съвместно учене, в който и двете страни променят не само поведението, но и езика, с който говорят за детското развитие. Специалистът се учи да слуша семейния контекст, да разпознава скритите значения в родителските разкази и да превежда професионалното знание по начин, който не тревожи, а подкрепя. Родителят, от своя страна, започва да мисли аналитично, без вина и страх, възприемайки трудностите не като личен провал, а като част от процес, който може да бъде разбран и споделен. Тази взаимност създава основата за доверие – най-ефективният фактор в ранната интервенция, независимо от конкретния метод или институционална рамка.

Подходът не предлага универсални рецепти, а комуникационна рамка и начин на мислене, който позволява на всеки специалист да създава свои инструменти, съобразени с ценностите и ритъма на конкретното семейство. Гъвкавостта на модела го прави устойчив: той може да бъде прилаган в различни институционални контексти – от кабинета на психолога и логопеда до детската градина, училището или общностните програми за подкрепа. Освен методически ресурс, моделът функционира и като професионална етика: призовава към внимателност в езика, чувствителност към емоциите на родителя, уважение към автономията и създаване на обща цел, която стои над индивидуалните роли.

В по-широк план моделът показва, че ефективната ранна подкрепа не е просто въпрос на техники, а на култура на взаимодействие – култура, в която семейството не е „получател“ на експертно знание, а партньор в неговото създаване. Когато специалистите започнат да мислят за консултирането като за процес на съвместно конструиране на смисъл, а не като за предаване на готови решения, се освобождава пространство за промяна, която е едновременно по-дълбока и по-устойчива.

Затова предложената рамка има не само практическа, но и трансформираща стойност: тя променя мястото на семейството в професионалната работа, променя начина, по който специалистите разбират собствената си роля, и най-вече – променя начина, по който детето бива виждано и подкрепяно в своята уникална комуникативна траектория. В този смисъл моделът представлява покана към по-човешко, по-смислено и по-диалогично партньорство – такова, което поставя взаимоотношението като основа на всяка ефективна интервенция и утвърждава уважението към родителския опит като равносетен компонент на професионалния процес.

ЛИТЕРАТУРА

- КОРТЕЗОВА, Е. (2023).** Компоненти на нагласите при родители на деца с проблеми в развитието. Теоретични аспекти. Бургас: Годишник на БСУ, Т. XLVIII, 210-217
- КОРТЕЗОВА, Е. (2024).** *Родителски нагласи към комуникативните нарушения на децата (3–7 години): Експериментално проучване.* Бургас: Балтика 2002.
- BRONFENBRENNER, U. (1979).** *The ecology of human development: Experiments by nature and design.* Harvard University Press.
- BRUNER, J. (1990).** *Acts of meaning.* Harvard University Press.
- DUNST, C. J., BRUDER, M. B., & ESPE-SHERWINDT, M. (2014).** Family capacity-building in early childhood intervention: Do context and setting matter? *School Community Journal*, 24(1), 37–48.

*Модел за партньорска комуникация със семейството: подход,
съобразен с контекста на родителския опит*

- GERGEN, K. J. (2015).** *An Invitation to Social Construction* (3rd ed.). Sage Publications.
- ROGOFF, B. (2003).** *The cultural nature of human development*. Oxford University Press.
- SHERIDAN, S. M., & KIM, E. M. (2015).** Foundations for family–school partnerships: Collaboration for culturally responsive interventions. *School Psychology Quarterly*, 30(1), 122–145.
- TANNEN, D. (1990).** *You Just Don't Understand: Women and Men in Conversation*. New York: Ballantine Books.

Информация за автора

Име с научна степен и длъжност на автора: ас. д-р Елена Кортезова

Персонален изследователски номер: ORCID: 0009-0003-1171-3110;
Google Scholar: kW6xNX0AAAAJ

Образователна институция: Бургаски свободен университет

Контакти: kortezova @bfu.bg